

Az ifjúság visszavétele vagy lenyúlása

TÁRSADALMI-GONDOLATI HÁTTÉR EGY LEHETSÉGES ÉS REÁLIS IFJÚSÁGSTRATÉGIA KÉSZÍTÉSÉHEZ

„Az ifjúságpolitikát nem lehet tovább úgy meghatározni, hogy mi az amit nem lehet, hanem csak úgy, hogy mi az amit lehet és amit kell tenni a fiatalokért.”

(Peter Lauritzen)

Az Új Ifjúsági Szemle második évébe lépett.

Lapunk Szerkesztősége igyekszik némi újítással Olvasóinkat, az ifjúsági közélet, a civil szféra, az ifjúságkutatás alakítóit, vezetőit és véleményformálóit arra bírni, hogy maguk is aktívan vegyék ki részüket egy-egy téma megvitatásából. Úgy hisszük, hogy az alábbi cikkben felvetett kérdések és adatok lehetőséget biztosítanak arra, hogy értelmezésük mentén vita bontakozzon ki a lap hasábjain, ezért hozzászólásaikat várjuk a téma, a cikk, az értelmezés kapcsán a velemenye@uisz.hu címre.

I. Az alapok és a „történeti” előzmények

I.1.

Az ifjúság, a fiatal nemzedék társadalmi mozgásterét – helyzetét, törekvéseit, lehetőségeit és esélyeit – legnagyobb erővel a társadalmi makrofolyamatok befolyásolják:

- *egyfelől* a gazdaság állapota, helyzete, hogy végül is mennyire gazdag egy adott ország, milyen az iskolarendszere (nyitott vagy zárt), milyenek a munkavállalási és egzisztencia-teremtési lehetőségei, mit kínál egy fennálló társadalmi-gazdasági szisztéma az új generáció számára, milyen – az ifjúság által is szabadon bejárható – szellemi és materiális terek léteznek az adott társadalomban;
- *másfelől* a politikai hatalmi struktúra és az intézményrendszer jellege, állapota – a demokrácia szintje és konkrét tartalma.

Az ifjúság helyzete tehát mindig, minden korban rendszerfüggő, azaz soha sem vizsgálható a társadalmi, gazdasági folyamatoktól függetlenül. A modern társadalmakban nincsenek önálló, öntörvényű és önmozgású csoportok, így az ifjúság sem lehet az.

Ez a meghatározottság¹ egyben kiszolgáltatottságot is jelent, s az ifjúság esetében ez mindig nagyobb mérvű, mint a felnőtteknél, hiszen a fiatal nemzedék – ellentétben az idősebb generációkkal – élethelyzetéből adódóan nem tud jelentős hatást gyakorolni a társadalmi mozgásokra és folyamatokra. Nincsenek adottságaik, készségeik, de főleg erőforrásaik saját sorsuk hatékony irányítására és befolyásolására, s ez különösen olyan időszakokban veszélyes, amikor mind a társadalmi, mind a családi erőforrások elapadóban vannak, s a fiatalok szervezetlenek és felkészítetlenek is társadalmi és egyéni konfliktusaik megvívására. Ezzel a többszörösen is kiszolgáltatott helyzettel már csak

azért sem ésszerű és célszerű visszaélni, mert bumerángthatású. **I.3.**

I. 2.

Korunk ifjúsága az első „nagy pofont” 1968-ban kapta, amikor épp az akkori viszonyok közötti legdemokratikusabb országokban – USA, Franciaország stb. – verték le legkíméletlenebbül azokat a diáklázadásokat, de inkább diákmegmozdulásokat, melyekkel a diákok semmi mást nem szerettek volna elérni, csak nagyobb szabadságot, s ráadásul nem is az *életben*, hanem csak az egyetemek falain belül.

A második megrendítő ütéset akkor kapták, amikor világossá vált számukra a felnőttek – de talán pontosabb a „hatalmon lévők” kifejezés használata – kollektív felelőtlensége; a környezetszennyezésben, a fegyverkezésben s abban, hogy nem képesek (vagy nem is akarják?) a világméretű egyenlőtlenségeket, de még a világméretű éhezést sem felszámolni, holott megtehették!

A harmadikat pedig akkor, amikor felismerték: korunkban már nem kizárólag a munka a megélhetés, de főleg a jólét egyedüli forrása, hanem többek között a tőzsde s ezenkívül még számos más „pénzkereseti” forrás is, aminek a hagyományos értelemben vett munkavégzéshez immáron semmi köze. Sokuk számára azonban a munka ma még (ma már?) – konkrét munkalehetőségek híján – elérhetetlen vágyálom csupán, s immár a munkanélküliség vált a megszokott és elfogadott életformájukká. Korunk furcsa ellentmondása, új keletű csapdája: amíg mások már „meghaladták”, elhagyták a munka világát, ők még el sem érték. Ez már nem is egyes, hanem kettős csapda! Ezek az ellentmondások ma már nemcsak a fejlett nyugati világban érzékelhetők, hanem nálunk is, s függetlenül attól, hogy a fiatalok közül sokan még fel sem ismerték ezeket, negatív hatásuk máris érvényesül.

1989 előtt a politikai-hatalmi elit – igaz kissé álságosan – de végül is számolt a világ átalakításában az ifjúsággal, a mai politikai-hatalmi aktorok úgy tűnik, hogy (még) nem. Ha az elmúlt évtizedekben az ifjúságpolitika bárhol és bármikor napirendre került, s nemcsak díszítő elem volt valamely kormány programjában, a kérdés mindig csak az volt, miként lehet politizálni az ifjúsággal: az ugyanis komolyan soha, sehol sem vetődött fel, hogy milyen hatalommegosztás tenné lehetővé az ifjúság önkéntes és tevékeny részvételét a politikában. *Az 1989 előtti politika a rendszer legitimitációját biztosította, de a kontinuitását már nem – pontosabban csak ideológiai dimenzióban –, ezért nem volt a szocializmusban a hétköznapi emberek számára is elfogadható, valóságos jövőkép. A fiatalok többségének sajnos ma sincs!*

Az alapkérdés, amelyre ma még nem tudjuk a választ, röviden így összegezhető: milyen realitása van az ifjúság – jelenlegitől nagyobb mérvű – társadalmi-közéleti részvételének, s mi (lehetne!) a fő motivációja ennek a munkának?

I.4.

Egy helyzetet – valóságos tartalmának, mibenlétének ismeretében – többféleképpen is értékelhetünk, s igen különbözőképpen élhetünk meg: megélhetjük úgy is, hogy lehangoló, elkeserítő, nagyon súlyos, kilátástalan... végzet-szerű, de megélhetjük úgy is, hogy valaminek a vége, valami újnak a kezdete.

A mai magyar ifjúság helyzetét, illetve annak megítélését a helyzet reális – vagy éppen téves – ismeretén túl, vérmérséklet, világnézet, pártállás és még sok más tényező befolyásolhatja. Jómagam ezt a helyzetet – holott korántsem minősíthető sem jónak, sem megnyugtatónak – valami új kezdeteként fogom fel, s nem megváltoztathatatlan végzetként.

II. Társadalmi háttér

II.1.

Magyarország történetében a kilencvenes évek történelmi mércével mérve is jelentős, sorsdöntő átalakulásokat hoztak. Alapjaiban változott meg a magyar társadalom politikai, gazdasági, hatalmi és intézményi struktúrája, irányítási és információs rendszere. Az állami és köztulajdon magánosításával a tulajdonviszonyok is gyökeresen átalakultak. Ilyen mértékű és gyorsaságú társadalmi átalakulás szinte példa nélküli a magyar történelemben! Ezeket a döntő fontosságú materiális változásokat azonban – s ez komoly gátja lehet a további pozitív irányú társadalmi változásoknak – még nem követték – s társadalmi méretekben nem is előzték meg – a szellemi, tudati szférában is kimutatható átstrukturálódások, mivel az állampolgárok többségének gondolkodásában, mentalitásában és magatartásában még nem tapasztalható jelentős változás. Ezért aztán azok a személyek vagy társadalmi csoportok, amelyek nem tudtak aktívan és gyorsan alkalmazkodni a megváltozott makro- és mikrotársadalmi feltételekhez és folyamatokhoz, behozhatatlan hátrányba kerültek azokkal szemben, akik képesek voltak azonnal reagálni ezekre a változásokra.

A kilencvenes évek egyik alapvető ellentmondása – mely komoly társadalmi feszültségek forrása volt és maradt mind ez ideig – az a tévhit, hogy a hosszú évtizedek alatt felhalmozódott és megoldatlan problémák (a tőkehiány, a túlfogyasztás, a korrupció, az állampolgárok meghatározott csoportjainak kiszolgáltatottsága és hátrányos helyzete stb.) egy része rendszerfüggetlen, azaz a szocializmus megszűnésével ezek egy csapásra, szinte automatikusan eltűnnek. Ráadásul ez a feltételezés, vagy óhaj – s ez már bizonyára tudatos és nem spontán törekvés volt – összekapcsolódott az „átkos” múlt szinte kizárólagosan negatív értékelésével, s az eljövendő szép új világ – melyet az egyszerűség kedvéért nevezünk kapitalizmusnak – kritikátlan dicséretével. Az „átkos múlt” folyamatos szapulása

s a piaci társadalom kritikájának teljes negligálása azonban nem érte el a kívánatos hatást, ellenkezőleg, elbizonytalanította az állampolgárokat, s kiölte belőlük a kritikai szellemet és a progressziót. A progresszió hiánya azonban hosszabb távon nem megszünteti, csak növeli a társadalmi konfliktusokat és a megoldatlan problémákat.

Az utóbbi tíz év társadalmi változásait – legpontosabban és talán a legkíméletlenebb őszinteséggel is – Gázsó Ferenc és Laki László szociológusok összegezték.² „A rendszerváltozást kísérő strukturális folyamatok rendkívül differenciált társadalmi állapotokhoz vezettek. A társadalom generációs metszete mentén sajátosan sűrűsödnek az olyan makrojellegetességek, mint például a munkaerőpiac szerveződésének és szegmentálódásának logikája, a foglalkoztatás és a munkanélküliség területi és társadalmi alokációja, a fiatalokat kiváltképp közvetlenül érintő családi erőforrások differenciálódása, az egyéni családi életstratégiák sikere, vagy kudarca.

A társadalmi tagoltság többféle dimenziója, de főként a családi-társadalmi háttér erőforráskészlete minden korábbinál erőteljesebben befolyásolja a fiatal nemzedékhez tartozók esélyeit. Az új társadalmi berendezkedés egyik alapvető szociológiai jellegzetessége éppen az, hogy a kibocsátó társadalmi réteghelyzet rendkívül nagy erővel és egyenes vonalúan határozza meg az új nemzedék mozgáspályáját az átalakuló szociális térben (...) a rendszerváltás eddigi menetében kialakult szélsőségesen polarizált társadalmi szerkezet generációs újratermelődése egyelőre akadálytalanul érvényesül.”

A kör tehát bezárulni látszik: a rendszer formális stabilitását és fennmaradását ma már szinte semmi sem veszélyezteti?!

II.2.

A rendszerváltás hazánkban azzal a feltételezéssel kapcsolódott egybe, hogy a struktúraváltás eredményeként Magyarországon is erős tulajdonosi középosztály alakul majd ki.

Az állampolgárok többsége számára végül is ez tette vonzóvá és indokolttá a rendszerváltást. Ez a feltételezés azonban, legalábbis ez ideig, csak részben teljesült, mivel Magyarország – rövid tíz év alatt – „egyharmados”, avagy másképpen fogalmazva „fordított kétharmados” országgá vált. Ez, kissé leegyszerűsítve, azt jelenti, hogy amíg a fejlett, nyugat-európai fogyasztói társadalmak népességéből kb. egyharmad sorolható a szegények közé, kétharmad pedig a jómódú középosztályhoz, addig ez Magyarországon ma még fordítva van. A magyar társadalom szerkezete tehát jelen pillanatban egy piramishoz hasonlítható. Egyes vélekedések szerint ez a struktúra véglegesnek tekinthető, s az elkövetkezendő évtizedekben számottevően már nem fog változni, míg mások szerint ez nem így van, a struktúra most is mozgásban van, folyton változik, ezért aztán még Magyarországnak is van esélye „kétharmados” országgá válni.³

II.3.

A rendszerváltás első évtizedében a már addig is meglévő térségi, területi⁴ egyenlőtlenségek is tovább nőttek, és számolnunk kell annak veszélyével, hogy ezek a különbségek állandósulnak. Azzal is számolnunk kell, hogy a globalizációs nyomás és az euro-atlanti csatlakozás ezeket a kedvezőtlen trendeket nem csupán csökkentheti, hanem akár még fel is erősítheti, ezért a negatív hatásokat csak aktív, a valóságos helyzet feltárásán, illetve ismeretén alapuló gazdasági és társadalompolitikai stratégiával és az ehhez szorosan kapcsolódó gyakorlattal lehet(ne) kivédeni.

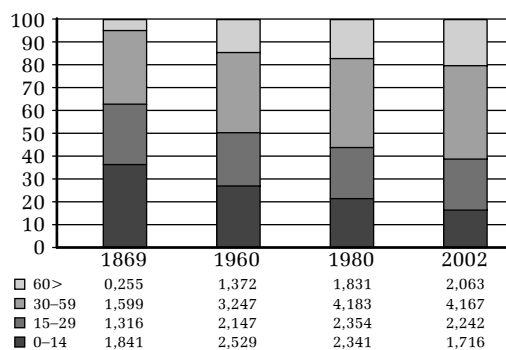
A jövedelmek közötti – korábbi – négyszeres különbségek napjainkra közel tízszeresére nőttek, az egyének státusmobilitásához szükséges erőforrások elapadóban vannak, és ugyancsak egyenlőtlen elosztásban vagy csak igen korlátozottan állnak rendelkezésre az állampolgároknak. „Az ország sok térségében és településén nincs mód az esetleg dinamizálódó gazdaság felhajtó erejének személyes kihasználására.”

Azaz a makrogazdasági mutatók javulása nem jár szükségképpen együtt az egyének és a különböző társadalmi csoportok helyzetének automatikus javulásával.⁵

A leszakadó, marginalizálódott társadalmi csoportok azonban mind önmagukra, mind a társadalomra nézve egyre veszélyesebbek, s egyre súlyosabb terhet jelentenek az országnak, a kormánynak és a helyi önkormányzatoknak. A nemzedékek közötti, illetve a nemzedéken belüli társadalmi mobilitás lefékeződése további társadalmi anomáliákat és feszültségeket indukálhat.

Hatékony társadalompolitikai koncepció és gyakorlat hiányában félő, hogy ez – az egyébként sem kedvező – helyzet tovább romlik és esetleg irreverzibilissé válik.⁶ Az alacsony jövedelmű és tulajdonnal nem rendelkező állampolgárok ugyanis – s ez különösen igaz az ifjabb generációkra – nem tudnak kizárólag önjelöltől a társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciójukon, társadalmi státusukon változtatni. Ennek fő oka – a már többször is idézett szerzőpáros szerint –, hogy hazánkban „túlzottan korán kezdődött meg a tudásjavakhoz való hozzájutás piacosítása”. Ha egy szegény országban a „tudásjavak megszerzését is az egyének által birtokolt anyagi erőforrásokhoz kötik”, akkor – ezzel, majdhogynem szükségszerűen – egy „szélsőségesen polarizált társadalmi szerkezet kialakulását és konzekvens újratermelődését alapozzák meg”.

1. ábra. A magyar népességszám alakulása, összevont életkori csoportok szerint % [millió fő]

Forrás: KSH.

Létezik persze ezzel ellentétes társadalompolitikai stratégia is, nevezetesen a tudásjavakhoz való hozzájutás lehetőségeinek társadalmi méretű kiterjesztése, de nem pusztán az oktatásban való részvétel lehetőségeinek bővítésével. Az elmúlt tizenöt évben Magyarországon közel megduplázódott a közép- és felsőfokú tanintézetek hallgatói létszáma, s ez valóban óriási eredmény, emellett azonban a jelentős mennyiségi bővülést nem követte az oktatás minőségének javulása.

II.4.

A magyar népesség előregedőben és erőteljes fogyásban van. 1980-tól 2001-ig 512 ezer fővel csökkent a népesség száma – cca. Pécs, Miskolc és Debrecen városok lakóinak jelenlegi összlétszámával! Magyarországon a népesség száma 1980-ig folyamatosan nőtt, ettől kezdve azonban folyamatosan csökken. (1869: 5011 ezer fő;⁷ 1920: 7986 ezer fő; 1960: 9961 ezer fő; 1980: 10 705 ezer fő, 2001. január elsején: 10 174 853 fő, illetve 2003. február végén: 10 146 ezer fő.) Némi javulás csak 2000-ben következett be, de ez is csak igen rövid ideig tartott. Ekkor ugyanis valamelyest növekedett az élve születések száma, s némiképp javultak a halálozási viszonyok is.

Ráadásul az előregedő magyar népesség egészségi állapota sem kielégítő, ugyanis 1960-ig folyamatosan javult, de attól kezdve ez az állapot is egyre romlik. Alacsony a születéskor várható élettartam, főleg a férfiak csoportjában, s bár a csökkenő ütem az utóbbi időben mérséklődött, a 68,15 éves átlaggal Európában még mindig az utolsók között vagyunk. Ma Magyarországon egy újszülött fiúgyermek cca. 9 évvel rövidebb életet remélhet, mint egy újszülött leány.

II.5.

A generációs újratermelésben szerkezeti és működési zavarok, anomáliák léptek fel, s ez természetesen szintén nem pusztán az utóbbi ti-

zenöt év terméke, hiszen kezdete sokkal régebbi időpontra tehető. Az aktívak és az inaktívak aránya már ma is torz,⁸ az ezredforduló első évtizedében – változatlan modernizációs szint mellett – az ifjú generációkra igen nagy terhek hárulhatnak, miközben továbbra is strukturális és funkcionális munkanélküliséggel, a generációk közötti szolidaritás további romlásával, a generációs deficit további növekedésével kell számolnunk. A magyar családok jelentős része – minimum egynegyede – megélhetési feltételei jelentős rosszabbodása miatt ma már a család hagyományos alapfeladatai (gazdasági, nevelési, oktatási, szocializációs) ellátására sem képes. A legszerényebb becslés szerint is mintegy 800 000 főre tehető azon fiatalok száma, akiknek szülei olykor még az alapvető élelmiszereket sem tudják biztosítani gyermekeik számára, a magyar munkaerőpiacra való belépéshez szükséges tudásjavakat pedig már végképpen nem.

A bajt csak tetézi, hogy iskolarendszerünk, elsősorban a szakmunkásképző intézetek, folyamatosan termelik újra azt a munkaerőt, akik képtelenek az iskolában megszerzett tudással a magyar munkaerőpiacon elhelyezkedni. 1998-ban pl. az egyetemet végzett magyar pályakezdő fiatalok 2%-a, a szakmunkás végzettségűeknek pedig 42%-a volt munkanélküli. A magyar munkanélküliek között igen magas a fiatalok száma,⁹ és az elmúlt évek során gyakorlatilag alig változott ez a kedvezőtlen trend. Nálunk is kialakulóban van már a többgenerációs munkanélküli család, s bár ez eléggé elszomorító, de semmiképpen sem végzetserű, s főleg nem megállíthatatlan és visszafordíthatatlan társadalmi jelenség.

III. Az ifjúság helyzete

III.1.

Az utóbbi tizenöt évben talán az ifjúsági ágazat szenvedte el hazánkban a legnagyobb anyagi és szellemi veszteségeket. A „fő csapást” – az 1990–94 között ért súlyos veszteségeit – valószínűleg mind a mai napig nem tudta kiheverni.

Ez alatt a négy év alatt gyakorlatilag felszámolták az ágazat teljes gazdasági és a humán infrastruktúráját. Gazdasági infrastruktúrája, portfóliója közalapítványokba került, az ágazatból kivonták a pénzt. Szétesett, leépült, valójában teljesen megsemmisült az az információs közvetítő rendszer, „információs háló”, amely a hatalom, a társadalmi szféra, a felnőtt társadalom és az ifjúság különböző csoportjai közötti információcserét addig biztosította. Az ifjúsági munka politikán belüli addigi túlsúlya ma már a múlté, s ez nem is baj, a probléma az, hogy az „ifjúság ügye” a napi politikából és a távlati fejlesztési stratégiákból is kiszorult, és sem itt, sem ott nem kap valóságos¹⁰ társadalmi súlyának megfelelő szerepet. Pártharcok, kevéssé megbecsült, másod-, harmadrangú kérdéssé degradálódott, s ahelyett, hogy – hasonlóan a külpolitikához – pártérdekeken felüli, „összszemzeti” ügygé vált volna, a pártok befektetett munka és konkrét távlati programok nélkül „nemes egyszerűséggel” ki akarták sajátítani – népiesebben „Le akarták nyúlni” – az ifjúságot, szem előtt tartva a régi tételt: „akié az ifjúság, azé a jövő”.

A kisajátítás persze nem sikerült, de nem ezért nem világos – sajnálatos módon épp az ifjúságunk döntő többsége számára – hogy végül is kié itt a jövő?

A fiatalok élet- és munkakörülményeiben, életérzésében és közérzetében azonban már jóval előbb észleltük a fordulatot, a romlást, mint az „ágazatban”. Az ifjúság helyzetének korántsem kedvező irányú változásait elsőként a nyolcvanas évek elején végzett ifjúságszociológiai kutatások tapasztalatai tárták fel, de akkor még senki sem tulajdonított nagy jelentőséget ennek, részben politikai¹¹ okok miatt, másrészt talán azért, mert akkor még úgy látszott, nem is oly nagy mérvű ez a romlás.¹² A negatív trend legalacsonyabb szintjét – mélypontját – valamikor az 1994–96-os években érte el, azaz a rendszerváltozás sem tudta megállítani ezeket a kedvezőtlen folyamatokat. Ellenkezőleg, néhány területen még fel is gyorsította őket, s bár a kilencvenes évek végére a romlás üteme valamelyest csökkent, fékeződött, de teljesen ekkor-

ra sem állt le, sőt néhány területen még tovább is mélyült.

III. 2.

A magyar fiatalok néhány nagyobb létszámú csoportjának – mindenekelőtt a vidéken vagy az elmaradott fejlettségű régiókban élő, alacsony iskolai végzettségűek – helyzete a kilencvenes évek végére, az új évezred elejére sem stabilizálódott. Sokan vannak közöttük olyanok, akik magukra maradtak, s nem aktív, nem cselekvő, hanem csak passzív résztvevői a társadalmi-gazdasági folyamatoknak, döntő többségük egyáltalán nem él „közéletet”, nem vesz részt semmilyen szinten a politikai életben sem, s ha megtehetné, legszívesebben kilépne a társadalomból, és „rácsukná az ajtót a történelemre”. Furcsa kettősségnek vagyunk tanúi: az ország egyik felében piaci, a másik felében „középkori” viszonyok uralkodnak. A lebontott, megszűnt, szétesett régi ifjúsági szervezetek helyébe sok új szervezet lépett, de a régi, jól működő intézményi struktúrák és információs rendszerek helyett még nem épültek ki újak. Ha pedig mégis, akkor ezek többsége feudális jellegű.

E helyütt nem firtatjuk, helyesen döntöttek-e '90 táján ezek lebontásáról, csupán jelezzük: az ifjúság a hatalmon lévők számára soha, sehol, semmilyen társadalmi rendszerben nem érhető el „direktben” közvetlenül, csak közvetítő-kön, közvetítő rendszereken keresztül. Végül is ezért építette ki pl. a maga közvetítő rendszerét a Horthy- és a Kádár-rendszer is, és – mindent összevetve – megállapíthatjuk, hogy ezek a közvetítő rendszerek hosszú évtizedeken keresztül működőképese¹³ is voltak.

Az ifjúság társas-társadalmi kapcsolatainak¹⁴ vizsgálata tárta fel, hogy ezek a struktúrák (az ifjúság társadalmi-társas kapcsolata!) alapvetően:

- zártak;
- s kapcsolataikban erőteljesebben vannak jelen a homofil,¹⁵ mint a heterofil kontaktusok; valamint a személyes, intim, mint a szervezeti, intézményesült kapcsolatok.

Ebből adódóan egyre nehezebb önerejükből, társadalmi, intézményi segítség nélkül a származás, a családi tradíciók és anyagi viszonyok s az ezek által meghatározott (az elért, vagy épp az el nem ért!) pozíciók szorításából kitörniük.

III.3.

Meglepő tapasztalatunk, hogy a fiatalok többsége¹⁶ helyzete rosszabbodására nem aktivitásának fokozásával, hanem ellenkezőleg, a társadalmi, közéleti folyamatoktól való eltávolodással vagy tudatos távolságtartással válaszolt. Az elmúlt tizenöt év minden mértékadó szociológiai kutatása a fiatalok politikai aktivitásának igen alacsony, esetenként már „mérhetetlenül” alacsony szintjét regisztrálta. A közvélemény, olykor még a szakmai körök közül is néhány, és persze sok politikus is hajlamos ezt a magatartást – megítélésem szerint tévesen – passzívnek nevezni. Ez ugyanis nem az. Mivel a fiatalok többsége nemcsak hogy nem politizál, de közéletet¹⁷ sem él – sem a lakhelyén, sem munkahelyén, sem pedig a tanintézetében –, ezért a kormányzati, vagy valamely politikai erő számára csak családja, vagy barátai révén érhető el.

III.4.

Magyarországon tehát még nem épült ki az az integratív, transzmissziós közvetítő rendszer, amely biztosíthatná a kölcsönös információcserét az ifjúság, a felnőttek és a hatalmat gyakorló társadalmi-politikai erők között. Ugyancsak hiányoznak ma még azok a szabadon bejárható terek – fizikai és szellemi relációkban egyaránt –, ahol felszabadultan és otthonosan mozoghatnak a fiatalok, s e terek erőterében hatékonyabban építhetnék, fejleszthetnék önmagukat és környezetüket egyaránt. Mindezek „eredményeként” a mai fiatalok generációja az elmúlt harminc év legszervezetlenebb, legtapasztalatlanabb, következképpen a hatalomnak legin-

kább kiszolgáltatott generációja. Elképesztően alacsony közrészvétele mellett társadalmunk és politikai-hatalmi intézményrendszerünk működéséről, berendezkedéséről s a politika természetéről” szerzett ismereteik és konkrét gyakorlati tapasztalataik is nagyon hiányosak, alacsony szintűek.

III.5.

A fiatal generációk helyzetét csak súlyosbítja, hogy szervezetlenségük és egyéb, más itt fel nem sorolható okok miatt egyáltalán nem töreksenek társadalmi pozícióik és politikai súlyuk növelésére,¹⁸ s nem veszik észre, hogy ezzel a magatartásukkal valójában konzerválják a jelenlegi állapotokat, és épp „annak esélyét játszsák el”, hogy saját helyzetük alakulását tevékenyen és hatékonyan befolyásolhassák.

Furcsa és paradox helyzet ez, hiszen ha önerőből nem képesek a „kitörésre”, akkor ez csak egy hosszú távú – nemcsak szavakban, hanem a valóságban is korszerű és modern – társadalompolitikai stratégia megtervezésével és érvényesítésével érhető el, melyben az ifjúság és persze a felnőtt társadalom egyes csoportjai helyzetének javítása és törekvéseinek támogatása az elmúlt tizenöt év társadalompolitikai gyakorlatához képest jóval nagyobb hangsúlyt kap, az oktatás kiemelt stratégiai szerepe primátusságának elismerése, megteremtése és folyamatos biztosítása mellett. Az egyik legsúlyosabb tévedése, mondhatni téveszméje a politikai aktoroknak, hogy azt hiszik, nem érdekeltek egy ilyen döntés meghozatalában!

A jelzett anomáliák felszámolásának ugyanis éppen az az egyik legfőbb akadály, hogy az elmúlt évtizedben hatalomra került kormányoknak valójában nem volt elképzelése (sem) arról, hogyan befolyásol(hat)ja, irányítsa a társadalom generációs metszete mentén az ifjúsági munkát, hogyan segítse az ifjúság szocializációját. Nem volt sem koncepció, sem „védőháló”,¹⁹ amely segítséget adhatott volna az ifjúsági munkához.

Azt is mondhatnók, hogy nem volt ifjúságpolitikájuk, de ez így nem igaz, hiszen ebben az esetben az „ifjúságpolitika” hiánya maga a „politika”. A kormányzati passzivitás ellenúlyozására az ifjúsági vezetők egy része pozitív diszkriminációt szorgalmaz, mert úgy véli, ez segítene abban, hogy az ifjúsági munka, az ifjúsággal való társadalmi szintű törődés kilen düljön arról a holtpontról, ahová – ma még mindig csak viszonylag szűk körben ismert okok miatt – a ’89–90-es fordulat után jutott.

III.6.

A ’94-es választások után hatalomra került politikai erők megtörték az addigi negatív trendet, de jelentős mértékű javulás mégsem következett be. Többek között azért, mert a koalíciós partnerek között lezajlott „kié az ifjúság” küzdelemben a nyerő elkényelmesedett, s ahelyett, hogy győzelmét s lendületét kihasználva új, addig járatlan utakat keresett volna, azt hitte – s ez volt talán a legsúlyosabb tévedése –, hogy az ifjúsági munka ott folytatható, ahol a ’80-as évek végén félbeszakadt, a vesztes pedig – miután valójában soha sem volt értékelhető és empirikusan megragadható koncepciója az ifjúsági munkáról – még azokat a pozícióit is feladta, amelyeket soha el sem veszített. A kamarillaharc és küzdelem persze a kulisszák mögött tovább folytatódott mindenki, de leginkább az ifjúság kárára.

Egy fontos és megszívélendő tanulság azonban levonható: azok a szervezeti, testületi és intézményi struktúrák, amelyek mögött sem konceptuális háttér, sem törvényi garancia nincs, nagyon sérülékenyek, hiszen láttuk a példát: egy tollvonással bármikor megszüntethetők.

„És (...) akkor kezdődik, újra előlről az egész...” A legutóbbi és persze a mostani kormányzati (fél)ciklus ifjúsági munkájának értékelése meghaladja ennek az anyagnak a tartalmi, de főleg konceptuális kereteit, de a kurzusok ifjúságkonceptiójának és gyakorlati ifjúsági munkájának alapos elemzése azonban

semmiképpen sem spórolható meg. Ezekután nem meglepő, hogy sem megfelelő tekintélye, sem erkölcsi, sem anyagi megbecsültsége nincs ma az ifjúsági munkának. Elgondolkodtató – még akkor is, ha jómagam nem osztom ezt a véleményt – egyik ifjú politikusunk kifakadása: „ezen a területen mára már csak a hülyék és a megszállottak maradtak meg”.

III.7.

Akár pozitív fordulatként is értékelhető, hogy az ifjúság körében erősödni látszik az a törekvés, hogy minden külső kényszer nélkül, önmagukat kezdik megszervezni. Saját önzagztatási szervezeteket és információs csatornákat hoznak, hoztak létre, és ez nagyon örvendetes, az viszont már kevésbé, hogy ma még sajnos sok az akadályozó és kevés a segítő tényezője ennek a munkának:

- az anyagi támogatás hiánya miatt nem biztositottak a kiszámítható, hosszabb távú működés feltételei;
- nincs kapcsolatuk a jelenleg működő és intézményesült, „hivatalos” szervezetekkel és információs hálózatokkal;
- s mivel a többi szervezettől (is) elkülönülten végzik munkájukat, ezért igen gyenge ezen szervezetek többségének hatékonysága is.

A fiataloknak tehát korántsem könnyű a maguk gyártotta társadalmi csapdából kitörni. A csapdák léte azonban ma már nemcsak a fiatalok, hanem az egész magyar társadalom számára is egyre súlyosbodó teher.

A két, immáron három generáció – a fiatal, a felnőtt és az idős – lassacskán egymás mellé szorul, s ahelyett, hogy egymást kölcsönösen segítené, egymás ellen „dolgozik”, jelentősen csökkentve ezzel a nemzedékek közötti – egyébiránt sem erős – társadalmi szolidaritást és a folyamatos párbeszéd fennmaradását. Nem tudjuk, mennyire „szorul ránk az idő”; de ha nem sikerül még időben felszámolni ezeket az anomáliákat, akkor már rövid távon is megold-

hatatlan és kezelhetetlen társadalmi feszültségeket gerjeszhetnek.

III. 8.

A fiatalokat – saját gyermekeinket – soha semmilyen körülmények között nem hagyhatjuk magukra. Nem létezik olyan nehéz helyzet, amely ezt indokolná. Pontosan kell tudnunk azonban, hogy milyenek, milyen törekvéseik, milyen gondjaik vannak, hiszen ha mindezt nem tudjuk, vagy ha csak felületes ismereteink vannak róluk, akkor szóba sem állnak velünk, akkor nem tudunk szót érteni velük, ennek hiányában pedig aligha tudunk segíteni nekik. A segítség azonban egészen bizonyosan nem lehet a régi típusú, helyettük gondolkodó, helyettük döntő, paternalista, atyáskodó segítség. A generációs problémákhoz – legyenek azok ifjúságiak, avagy az idősebbek problémái – soha sem viszonyulhatunk kritikusan, hanem mindig csak pozitívan, hiszen a kialakult helyzetért nyilvánvalóan nem a jelenlegi, hanem minimum a legutóbbi öt magyar kormány, s nemcsak a felnőttek, hanem maguk a fiatalok, az ifjabb generációk is felelősek, ezért aztán az egymásra mutogatás – az ifjúság ügyében – nemcsak értelmetlen, inkorrekt is.

És persze még azért is, mert a mai magyar társadalom strukturális és funkcionális működési zavarai, anomáliái és feszültségei nem „rendszerspecifikusak”, ezért nem írhatók sem a rendszerváltás, sem pedig az „átkos” szocializmus, sem egyik, sem másik kormány számlájára, mert igaz ugyan, hogy az utóbbi tízezer-néhány évben „váltak láthatóvá”, kialakulásuk és keletkezésük okai és gyökerei azonban jóval előbbi időszakra tehetők.

Az utóbbi néhány év részben kedvezően, részben kedvezőtlenül alakuló makroökonómiai mutatói ismeretében a helyzet megváltoztatásának igénye és főleg lehetősége ma már valóban nem hiú vágyálom csupán, de amint ez ma már jól látható és érzékelhető is, a mégoly

kedvező makrogazdasági mutatók sem alkalmazkodiknak önmagukban a személyes sorsok, társadalmi csoportok és rétegek, valamint az elmaradott térségek, régiók és települések helyzetének megváltoztatására és jobbra fordítására.

Mindezek megvalósításához valóban új társadalomstratégiára – s ezen belül kitüntetett szerepű ifjúságstratégiára –, vonzó és elfogadható jövőképre, komoly tervező munkára, átgondolt – minimum középtávú –, koncepciózus és megvalósítható, az állampolgárok számára is elfogadható társadalmi programokra, a helyi anyagi és szellemi erők koncentrálására és az eddigiekhez képest jóval hatékonyabb és eredményesebb mozgósítására van szükség.

IV. Politika és ifjúságpolitika

IV.1.

A fogalom mai tartalma, jelentése, mibenléte nem értelmezhető történeti kontextus nélkül, nevezetesen, hogy hogyan alakult, változott az ifjúságpolitika fogalmának tartalma és jelentése az elmúlt évszázadban, Európában és a világban. Az ifjúság és az ifjúságpolitika történeti kategóriák, új keletű fogalmak, a társadalmi fejlődés meghatározott szakaszában keletkeztek. „Vajúdásukat” a modern világ, az ipari társadalom változásai indították meg, de az „újszülöttek” csak a 20. század második felében jöttek a világra. Ha meg akarjuk érteni a mátt, akkor a gyökereikig kell leásnunk.

A századelőn a felnőttek és a gyerekek munkája a paraszti és a polgári (nagy)családok munkamegosztásában közel azonos fontosságú: nincs lényegi különbség a libaőrzés, a disznópasztorkodás, az újságkihordás, a házban vagy a ház körül végzett munka, a kisbéres vagy az inas és bármely „felnőtt” munka társadalmi hasznosságának megítélésében. A biológiai és a társadalmi érettség időpontja ez idő tájt még gyakorlatilag egybe esik.

Ezekben a társadalmakban még nincs „ifjúsági probléma”, és persze – a fogalom mai értel-

mében – ifjúság sincs, csak felnőttek vannak és gyerekek, akik szinte észrevétlenül válnak felnőtté. A 20. század derekán tehát új társadalmi csoport jelenik meg a „történelem színpadán”, s ez az új csoport az ifjúság.²⁰

Az elmúlt század Európájában a fiatalokat tulajdonképpen az életre akarták felkészíteni, vitathatatlanul sokszor a legjobb szándékkal, de mindezt olyan koncepció és feltételrendszer érvényesítésével tették, s olyan szervezeti struktúrában, ahol a fiataloknak valójában sehol sem volt jelentős hatása, beleszólási és cselekvési lehetősége saját generációjuk életfeltételeinek alakításában.

A fiataloknak nem volt, és sajnos még ma sincs „szabad szellemi és materiális tere” a társadalomban, melyet önként és boldogan birtokba vehetnének, természetesen nem öncélúan, hanem azért, hogy segítse őket társadalmi beilleszkedésükben.

IV.2.

Az „ifjúságpolitika” – mint kategória, vagy fogalom – mai tartalma, jelentése és főleg gyakorlata tehát nem szerves társadalmi fejlődés eredménye, hiszen nem a valóságos társadalmi folyamatok, nem a gazdasági vagy az ún. reálfolyamatok, hanem a politikai célok és „elvárások”, de főleg ideológiai megfontolások alakították ki mai tartalmát és gyakorlatát, s ez már önmagában véve is elég ok arra, hogy felülvizsgáljuk és revideáljuk magát a fogalmat, de leginkább az e tevékenységet jelölő gyakorlatot. E tevékenység átfogó társadalmi analízise és revíziója aligha odázható már el sokáig, ha másért nem, hát azért, mert a jövő évezred második évtizedének kezdetére, de legkésőbb a közepére, a magyar ifjúság erős alkupozícióba fog kerülni, s nem azért, mert addigra erős érdekérvényesítési képessége lesz, vagy akár erős civil szervezetei jönnek létre – természetesen sem az egyik sem másik lehetőség nem zárható ki teljességgel –, hanem „csupán” felgyorsult ütemű fogyatkozó létszáma miatt.

IV.3.

A 20. században a különböző politikai és társadalmi berendezkedésű országok hatalmi elitje és felnőtt társadalma sehol sem kezelte a társadalmi és egyéni felelősséget és kötelezettségeket vállalni tudó, felelős állampolgárként²¹ saját ifjúságát. Inkább olyan tevékenységekkel, illetve feladatokkal terhelték az ifjúságot, melyekkel valójában az igazi feladatoktól tartották távol őket, s amelyeket azok valójában nem is akartak. Csak jóval később alakult ki, jött létre a gondoskodó állam, ahol a legtöbb esetben az ifjúságot mint devianciát kezdték értelmezni, az állam pedig pátyolgatni, atyáskodni kezdett a fiatalok fölött, a „mi jobban tudjuk, hogyan lehet a fiatalok igényeit kielégíteni” szemléletet terjesztette el, illetve ilyen szellemben kívánt a fiatalokkal foglalkozni. Mindezek oda vezettek, hogy az ifjúság teljesen passzívan vett részt a társadalmi folyamatokban, és soha, sehol nem kapott az össznépelességen belüli arányához képest megfelelő politikai súlyt és megfelelő mozgásteret. A döntő azonban sohasem az volt, hogy mekkora ez az arány, hanem az, hogy milyen a társadalmi-politikai súlya adott társadalomban a fiataloknak, s ez az össznépelességen belüli arányából sohasem volt levezethető, hanem csakis a társadalmi-gazdasági, politikai-hatalmi viszonyok elemzéséből. Az ifjúság a 20. században, de már a 18–19. században is (ha egyáltalán értelmezni lehetett, akkor ezeket a fogalmakat) csak forradalmi időszakban jutott valamifajta pozícióhoz, és a forradalmak lezárása után ezek a pozíciók, szerepek minden esetben erodálódtak.

IV.4.

Az ifjúsági munka gyakorta fellelhető alaphibája, ha a fiatalokkal csak akkor foglalkozik, amikor már súlyosak az anomáliák. Az azonban már szemléletbeli hiba, ha az ifjúsági munka irányítói magát az ifjúságot tartják eleve – természet adta módon – problémásnak, hiszen

az ifjúság nem „problémahalmaz”, hanem egy sajátos élethelyzetben lévő társadalmi csoport, pontosabban a társadalmi struktúrának egy olyan sajátos – társadalmi és történeti koronként meghatározott – metszete, akiknek élethelyzetükből adódóan speciálisak az igényeik és törekvéseik és persze ebből adódóan a problémáik is. Igényeiket, törekvéseiket – ebben a szöveggörnyezetben problémáikat – épp azért nem lehet a szőnyeg alá söpörni, mert ezek ezzel az élethelyzettel járnak együtt, vele születtek, megoldásukat azért nem lehet elodázni, mert szükségképpen tovább szaporodnak, a feszültségek tovább nőnek, sőt átcsaphatnak egy más dimenzióba is, amely már nem „ifjúsági” jellegű.

Az Európai Unió Magyarországnak demokratikusan választott kormányai tehát többé már nem készíthetnek semmiféle ifjúságpolitikai koncepciót, csak átfogó – minimum középtávú – ifjúságstratégiát, mivel az ifjúság, a fiatalok ügye valóban nemzeti ügy, azaz minden pártérdeken felül áll. Az ifjúságpolitika azonban már eleve pártérdekeket hordoz, tehát egy pártnak lehet, talán kell is ifjúságpolitikai stratégiát készítenie, de egy kormánynak már aligha.

V. Az ifjúságstratégia ideológiai meghatározottsága²²

V.1.

Egy politikai, társadalmi berendezkedés megdöntése – korunkban és esetünkben megváltoztatása, jobbá, hatékonyabbá tétele –, bármely történelmi időszakot is vizsgálunk, soha sem volt egyszerű feladat, de legalább ily nehéz az új társadalmi berendezkedés politikai és gazdasági szabályainak, működési alapelveinek a kidolgozása és gyakorlati bevezetése. A legnehezebb azonban minden bizonnyal az új távlati társadalmi politikai célok és konkrét feladatok és az új ideológia kidolgozása és elfogadtatása.²³

Magyarország ezeréves történelmében azonban immár sokadszor fordul elő az az állapot,

hogy nincs „kitalálva” az ország, sem a fiatalok sem pedig a felnőttek nem tudják, milyen világ lesz itt néhány évtized múlva, holott ennek ismerete – a „szép új világ” megteremtésében – legalább olyan fontos mint a tulajdonviszonyok megváltoztatása avagy a demokratikus politikai berendezkedés kiépítése. A progresszív, koncepciózus, radikális ideológia ugyanis valóban hatékony eszköze a társadalmi konfliktusok megvívásának, mindenekeelőtt erőteljes mozgósító, identitástudatot növelő hatása miatt. Ezért nem hiányozhat a középtávú ifjúságstratégiából a koncepciózus, a fiatalok számára is elfogadható, vonzó jövőkép.

V.2.

A mindenkori kormánzatnak és a hatalmon lévő elitnek az eddigiekhez képest jóval nagyobb önkontrollt kell gyakorolnia saját érdekei és törekvései korlátozására, a társadalmi konfliktusok és egyenlőtlenségek csökkentésére a felnőttek és a fiatalok közötti folyamatos párbeszéd fenntartása érdekében. Ez a párbeszéd természetesen nem szakadt meg, hiszen ez lehetetlen; az azonban igaz, hogy sok kérdésben akadozik, néhány kérdésben pedig még meg sem kezdődött a folyamat. Létre kell hozni, meg kell alakítani, pontosabban tovább kell építeni azokat az intézményeket, társadalmi és civil szervezeteket és információs rendszereket, amelyek a jelenleginél hatékonyabban segítik a generációk közötti párbeszéd fenntartását; a fiatalok érdekeinek artikulálását, törekvéseik és érdekeik érvényesülését a makro- és mikropolitikában egyaránt. A folyamatos párbeszédhez azonban aktív, önmaguk erejében hívó, értelmes, távlati társadalmi célokat is kijelölni tudó fiatalok is szükségesek, akik nem csupán önmaguk, hanem mások problémáira is érzékenyek.

Az ifjúság törekvései, gondjai és problémái minden korban, minden kormányzati ciklusban megkülönböztetett figyelmet érdemelnek, de nem a mindenkori helyzetük, hanem az ifjúság sajátos társadalmi szerepe miatt. Ez a szerep

persze nem valami konstans, hanem történelmi koronként változik, de kormányzati ciklusoként semmiképp sem értelmezhető újra.

A rendszerváltás tizenötödik évében azonban a legjelentősebb és legsürgetőbb feladat az ifjúság beemelése a hatalomba, s ez természetesen korántsem politikai, hatalmi pozíciókat jelent, hanem azt, hogy az ifjúság – a magyar történelem során már nem először – újra a társadalmi változások aktív, cselekvő szereplőjévé válik, mivel az elmúlt mintegy ötven évben – leszámítva a „fényes szellők” időszakát – nem volt az. Ez valóban rendszerváltó tett (lenne), másfelől azért (lenne) döntő fontosságú mozzanat, mert e nélkül a rendszerváltás valójában nem is vihető eredményesen végig.

Ez az aktus – mely értelemszerűen nem csupán egy mozzanat – jelenti, jelentené az ifjúság visszavételét, és semmiképpen sem a kisajátítását, s főleg nem a lenyúlását.

VI. Merre tart Európa?

Anélkül, hogy itt is részletekbe bonyolódnánk, egy kitekintést kell tennünk. 1992-ben az Utrecht-i Ifjúságpolitikai Konferencia,²⁴ melyen Európa legfontosabb ifjúsági szervezetei és az Európa Tanács Bizottságai is jelen voltak, az alábbi koncepciót fogadta el. E koncepció szerint minden korszerű ifjúságpolitikának, stratégiának minimum 8 összetevője van, ezek a következők:

1. Minden megalkotandó törvénynek tekintettel kell lenni a fiatalok érdekeire, ezen túl olyan törvények is kellenek, amelyek magának az ifjúsági munkának a törvényi hátterét szavatolják.

2. Szükséges, hogy az állam költségvetési forrásokat biztosítson ehhez a munkához.

3. Nem kormányzati infrastruktúrára van szükség.

4. Jó, ha van valamilyen, az önkénteseknek és hivatásosoknak „szóló képzési rendszer”.

5. Szükség van az ifjúsági ügyekkel foglalkozó független kutatásokra.

6. Szükség van a kormányhoz tartozó tanácsadó testületre.

7. Olyan kommunikációs hálózat szükséges, amely kapcsolatot teremt az országos, regionális és helyi szinteken működő személyek, szervezetek és szolgáltatók között.

8. Biztosítani kell ezekben a koncepciókban a fejlődés és a megújulás lehetőségeit is, azaz teljesen nyitottnak, jövőorientáltaknak kell lennie.

Természetesen nem minden európai ország ifjúságpolitikai, ifjúságstratégiai²⁵ koncepciója felel meg e kívánalmaknak, de ha Európa fontos számunkra, és ez megint csak nem vitatható, hogy fontos, akkor ezeket a szempontokat nem lehet figyelmen kívül hagyni egy korszerű ifjúságstratégiai koncepció, illetve feladat-sor megtervezésekor. E munka készítésekor – a fentiekén túl – megszívlelendő Peter Lauritzen megállapítása is: *„Az ifjúságpolitikát nem lehet tovább úgy meghatározni, hogy mi az amit nem lehet, hanem csak úgy, hogy mi az amit lehet és amit kell tenni a fiatalokért.”* Úgy vélem, nem készíthető olyan ifjúságstratégiai koncepció, amely a fentebbi szempontokat figyelmen kívül hagyja, és nem tartja az európai országok normatíváit mércének, de olyan sem, ami szolgai módon lemásolja azokat. Dönteni kell végre, milyen szerepet vállal az állam, milyen a viszonya a mindenkori kormánynak saját ifjúságához.

VII. Az ifjúságstratégia tartalmi és szerkezeti csomópontjai

A struktúra első rétege – a felszíni – a leglazább, ez az, amit az 1992-ben megrendezett az Utrecht-i Ifjúságpolitikai Konferencia javasolt elfogadásra minden ifjúságstratégia készítőjének. Második rétege már a mélyebb struktúrákat mutatja be, azokat, amelyeket az előzőekben már ismertetett helyzetelemzések tapasztalataiból vontunk le. Az ifjúságpolitika, -stratégia mindig többdimenziós, egyszerre horizontális és vertikális, és mindig ideológiai töltetű, vagy legalábbis mindig fellelhető benne az ideológiai mozzanat:

- horizontális, mert a politikai, és a társadalmi szerveződések gyakorlatilag minden formájának van ifjúsági vonatkozása vagy ifjúsági metszete;
- vertikális, mert speciális célcsoportokkal (is) foglalkozik;
- a társadalom jövőjéről vetít előre képet, általában a fennálló politikai rendszer javulásának fényében;
- ideológiai alapja van, mivel az ifjúság olyan társadalmi konstrukció, amely a történelem folyamán változik, következésképpen minden kor és minden társadalom megteremti a maga ifjúságpolitikai, ifjúságstratégiai koncepcióját és felfogását.

A struktúra még mélyebb rétegében le lehetők föl a legfontosabb tartalmi elemek; azok, amelyeket egy korszerű, az európai normákhoz is illeszkedő ifjúságstratégiai koncepciónak szűk-képpen tartalmaznia kell:

- a társadalmi analízis eredményeként felvázolható eszmei-ideológiai, ill. filozófiai-etikai hátteret;
- a stratégia végrehajtásához szükséges jogi és politikai biztosítékokat;
- a program végrehajtásához szükséges szervezeti-intézményi kereteket;
- a gyakorlati, módszertani segítségadás konkrét formáit;
- és nem utolsósorban a fiatalok programban való személyes részvételének feltételeit és lehetőségeit.

Végül a következő alapelvek beemelése és érvényesítése a készítenő ifjúságstratégiai koncepcióba – melyek valójában már nem is mélyebb, mint inkább más szerkezeti, pontosabban új tartalmi csomópontjai annak – azért nagyon fontos feladat, mert ezek hiányában egyetlen ifjúságstratégiai koncepció sem lehet hatékony, eredményesen aligha vihető végig, mindaddig, amíg:

- az alkotmány tervezett módosításával nem hozzuk összhangba az ifjúságstratégiai koncepció eszmei, ideológiai és filozófiai etikai vonatkozásait, és megfordítva;

- figyelmem kívül hagyjuk az ENSZ és az Európai Unió vonatkozó direktíváit és irányelveit;
- nem hangoljuk össze az államháztartás tervezett reformjával;
- nem csökkentjük a generációs deficitet; nem biztosítjuk az ifjúság szocializációja és a rendszerintegráció összhangját;
- nem segítjük, nem szorgalmazzuk, nem biztosítjuk a fiatalok társadalmi, politikai, érdekképviselési és érdekvédelmi szervezetei további kiépülésének (leginkább anyagi) feltételeit;
- végül, de korántsem utolsósorban, ha nem állítjuk az ifjúságstratégia centrumába a szervezeti viselkedés intézményi, metodológiai és információs hátterének és feltételeinek megteremtését.

Ilyen komplex program Magyarországon még sohasem készült, mivel hiányoztak a megalkotásához szükséges feltételek.

Jegyzetek

- 1 Amely azonban korántsem végzettszerű és főleg nem megváltoztathatatlan, hiszen épp emiatt nem reménytelen, nem lehetetlen „vállalkozás” egy adott társadalmi helyzet „megreformálása”!
- 2 Gázsó Ferenc–Laki László: *Esélyek és orientációk*. Bp.: OKKER Kiadó, 1998.
- 3 E helyütt nincs mód e témakör részletes kifejtésére, erre majd csak a későbbiekben kerülhet sor. Ezért csupán csak jelezzük, sok tőlünk fejlettebb országé is piramis alakú, holott a jövő társadalmának ideális szerkezeti alapstruktúrája a hagyomány formátum. Tehát a még távolabbi cél ez a forma, s nem az egyharmad–kétharmados modell.
- 4 Prosperáló városok és térségek: Budapest, Székesfehérvár és Győr, a Dunántúl, különösen az északnyugat-dunántúli térség, de már Dél-Dunántúl, az Alföld, a Nyírség, valamint Miskolc, Diósgyőr, Szarvas, Békéscsaba városok – hogy csak néhányat emeljek ki a sok közül – komoly fejlesztési gondokkal küszködnek.

- 5 Egyes számítások szerint, ha az utóbbi tíz év makrogazdasági mutatói közül csak a legfontosabbakat: a beruházások növekedését, a külföldi tőkebeáramlás nagyságát és a nemzeti jövedelem alakulását vesszük figyelembe, akkor ezek hatására az induló helyzethez képest legalább kétszeres életszínvonal növekedésnek kellett volna következnie, de ez sajnos elmaradt. Nyilván feltárható, de ez nem lehet ezen írás feladata, hogy „hová tűnt” a növekmény másik fele?
- 6 Az utóbbi hetek kormányzati körökből származó nyilatkozatai arra engednek következtetni, hogy a jelenlegi kormány felismerte ennek veszélyét.
- 7 1869 és 1920, az ország jelenlegi területére számított adatok.
- 8 Többen vannak az inaktívak, mint az aktívak.
- 9 A 15–29 évesek aránya a munkanélküliek csoportján belül 1992 óta 39% körüli.
- 10 Egy társadalmi csoport, réteg valóságos társadalmi súlyát, sok tényező befolyásolja, de itt nincs mód ennek részletes kifejtésére.
- 11 A Kádár-rendszer „egészséges, ferencjózsefi optimizmusára” utalunk itt.
- 12 Valójában igen nehéz feladat az adatok korrekten összehasonlítása, de nem azért, mert az 1990 előtt végzett ifjúságkutatások semmire sem használhatók, hanem számos más ok miatt, amelyek részletes kifejtésre ebben a tanulmányban nem térhetek ki.
- 13 Azt, itt és most, nem vizsgáljuk, milyen célok érdekében, s milyen hatékonysággal működtek ezek a közvetítő rendszerek.
- 14 *Közrésztétel és társadalmi-társas kapcsolatok a magyar ifjúság egyes rétegeiben.* Bp.: Inex Stúdió, 1996.
- 15 Egynemű, vele azonos társadalmi státusú személy, heterofil; ennek az ellenkezője.
- 16 Ez sajnos a mai magyar felnőtt társadalomra is igaz.
- 17 Mindösszesen 2–3 százalékuk tartozik valamilyen politikai, társadalmi, vagy civil szerveződéshez.
- 18 Természetesen a többségről van szó, s nem a vitathatatlanul létező, igen aktív, szűk rétegről.
- 19 Természetesen nem szociális védőhálóra gondolkodik, hanem törvényekkel, megfelelő pénzügyi és intézményi háttérrel és konkrét intézkedési, hatalmi jogkörökkel megerősített védőhálóra.
- 20 A magyar ifjúságkutatók – kezdeti parttalan vitáik után – még a hetvenes évek elején megegyeztek abban, hogy a 0–29 éves népesség a fiatalok nemzedéke, ezen belül a 0–14 évesek a gyermekek, a 15–29 évesek korcsoportjai pedig az ifjak, az ifjúság. A két fogalmat azonban sokszor még a szakma is szinonim fogalomként használja, a köznyelvben pedig gyakorlatilag nincs jelentésbéli különbség a két fogalom között.
- 21 Lásd az erre vonatkozó rövid európai kitekintést.
- 22 Ebben a tanulmányban csupán csak jelezni tudom, az ifjúságstratégia ideológiai meghatározottságát, kifejtieni és bizonyítani még nem.
- 23 Az ideológia fogalmához már legalább száz év óta számtalan negatív értelmezés, jelentés tapadt, holott a kategória jelentése, tartalma nem szükségképpen negatív. A fogalom értelmezésében és főleg használatában, ma Magyarországon sem a bal, sem a jobb oldal nem korrekt.
- 24 A koncepció lényegében nem változott az eltelt közel tíz évben, vagy ha mégis, arról nincsenek információim.
- 25 Az előterjesztésben mindenütt az ifjúságpolitika kifejezés szerepel, amivel a magam részéről nem tudok azonosulni, fentebb már kifejtett okok miatt.

◆ Megjelent: ÚISZ 4. szám (2004 / ősz)